Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

AKMAL IKROMJONOV: ZAMONAVIY O‘ZBEK SAN’ATIDA MILLIY O‘ZLIK VA BADIIY AN’ANALAR

Turdaliyeva Fotima Miraliyevna
Kamoliddin Behzod nomidagi
Milliy rassomlik va dizayn instituti
“San’atshunoslik va Amaliy san’at” fakulteti
“San’at jurnalistikasi” yo‘nalishi 3-bosqich talabasi
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20394428

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston tasviriy san’atida ijod qilayotgan rassom Akmal Ikromjonov ijodi haqida s‘oz yuritiladi. Shuningdek, uning milliy tasviriy san’at rivojiga qo‘shgan hissasi, portret janrida yaratilgan asarlarining asosiy stilistik xususiyatlari, O‘zbekiston mustaqillikka erishgunga qadar va undan keyingi davrdagi rassom ijodidagi asosiy yo‘nalishlar tahlil qilinadi. O‘zbekistondagi ijtimoiy-madaniy o‘zgarishlar, asarlarining mavzulari, kompozitsion yechimlari, shuningdek, ularning O‘zbekiston tarixiy-madaniy sharoiti bilan bog‘liqligi tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: Akmal Ikromjonov, O‘zbek san’ati, rangtasvir, milliy o‘zlik, akademik realizm, sotsialistik realizm,tarixiy rangtasvir, portret, simvolizm.

O‘zbekiston tasviriy san’ati Sharq an’analari va Yevropa realizmining o‘ziga xos uyg‘unligini ifodalaydi. Bu borada Akmal Ikromjonov ijodi alohida o‘rin tutadi, chunki unda milliy naqshlar va akademik mahorat sintezi aks etadi.

Akmal Ikromjonov asarlari nozik detallar, chiziq va rang o‘rtasidagi uyg‘un mutanosiblik bilan ajralib turadi. U ko‘pincha yumshoq pastel soyalarni ishlatib, tasvirlarning lirikasini ta’kidlaydi. Uning portretlarida Pyero della Francheska va Hans Xolbeynning ta’siri shakllarning ravshanligi, ranglarning cheklanishi va qahramonlarning chuqur psixologik holatida namoyon bo‘ladi.

Akmal Ikromjonov 1970-1980-yillarda ijodining dastlabki davrida sovet rassomlik maktabiga xos bo‘lgan akademik realizmning asosiy oqimida ishladi. I. E. Repin nomidagi Leningrad rassomlik, haykaltaroshlik va arxitektura institutida o‘qiganligi uning uslubiga katta ta’sir ko‘rsatdi.

Portret janri jahon san’ati tarixida markaziy o‘rinni egallab, nafaqat shaxslar obrazlarini, balki davr ruhini ham aks ettiradi. O‘zbek san’atida portret an’anaviy miniatyuradan realistik va zamonaviy talqinlarga o‘tgan. Akmal Ikromjonov O‘zbekistonda ushbu janr taraqqiyotini o‘z asarlarida namoyon etgan rassomlardan biridir.

Tarixan o‘zbek rangtasviri sharq miniatyura an’analari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, unda portret ramziy rol o‘ynagan. Biroq, 20-asrda, ayniqsa sovet davrida, portret sotsialistik realizm xususiyatlariga ega bo‘lib, yetakchi ishchilar, olimlar va davlat arboblarining ideallashtirilgan obrazlarini ta’kidladi.

Ushbu davrning xususiyatlaridan kelib chiqib, uning ijodida ideallashtirilgan tasvirlar, portretlar va tarixiy sahnalarda sovet mafkurasiga xos qahramonlik pafosi mavjud. Kompozitsiyaning asarlar kompozitsiyasi qat’iy tuzilishga, simmetriya va figuralarning puxta o‘ylangan muvozanati bilan ajralib turadi. Rassom anatomik aniqlikka, matoning tuzilishiga, yuz ifodasiga alohida e’tibor beradi. Bu davrdagi asarlarga mashhur o‘zbek arboblarining klassik uslubda ishlangan portretlari misol bo‘la oladi. Bu davrda Ikromjonov O‘zbekistonning buyuk shaxslari – olimlar, shoirlar, siyosiy arboblarning portretlarini, shuningdek, o‘zbek tarixining muhim lahzalariga bag‘ishlangan tarixiy asarlarni yaratdi. Asarlar aniq kompozitsion va tasvirlangan shaxslarning ijtimoiy ahamiyatini ta’kidlash istagi bilan

ajralib turardi. Chingiz Ahmarov portreti bunday asarlarga misol bo‘la oladi, unda rassom nafaqat modelning tashqi ko‘rinishini, balki o‘sha davr madaniyat yetakchisi obrazini ham yaratadi.

Sovet rassomlik maktabining asosiy yo‘nalishi bo‘lgan portret janrida quyidagilarni ko‘rish mumkin:

- modelning ijtimoiy mavqeyini yetkazish istagi;
- sotsialistik realizmning ta’siri - tasvirlar ko‘pincha ideallashtirilgan, cheklangan rang sxemasi, qat’iy kompozitsiyaga ega;
- yuzlar, kiyim-kechak va interyer elementlarini batafsil ko‘rsatishi, monumentallik tuyg‘usini yaratishga intilish.

Akmal Ikromjonov ijodi zamonaviy o‘zbek san’atida alohida o‘rin tutadi. Klassik sovet rassomlik maktabi talabasi sifatida u akademik an’analar, milliy naqshlar va zamonaviy tendentsiyalarni o‘zida mujassam etgan individual uslubni ishlab chiqishga muvaffaq bo‘ldi. Turli davrlarda uning ijodiga mamlakatdagi tarixiy o‘zgarishlar (sotsialistik realizmdan postsovet davridagi konseptual milliy tiklanishgacha) ta’sir ko‘rsatdi.

SSSR parchalanganidan keyin O‘zbekiston san’ati o‘zining milliy ildizlariga qayta boshladi. San’at o‘z-o‘zini anglash davrini boshdan kechirdi. Rassomlar an’anaviy motivlarni zamonaviy tendentsiyalar bilan uyg‘unlashtirgan holda yangi ifoda shakllarini qidirdilar. Rassomlar ijodida mustaqillikdan keyingi davr milliy o‘zlikni anglash davri bo‘ldi.

O‘zbekiston 1991-yilda mustaqillikka erishganidan buyon mamlakat san’atida chuqur o‘zgarishlar ro‘y berdi. O‘zbek san’ati o‘ziga xoslikka intila boshladi, portretlar shaxsiy, falsafiy tus ola boshladi. Rassomlar milliy an’analarga, tarixiy merosga va madaniy o‘ziga xoslikni qayta ko‘rib chiqishga faol murojaat qila boshladilar. Bu davrda Ikromjonov ijodida mavzuning kengayishi kuzatiladi. Agar Sovet davrida u asosan portret va tarixiy sahnalarni yaratgan bo‘lsa, postsovet davrida u e’tiborini falsafiy obrazlar va milliy motivlarga qaratadi. Shuningdek, asarlarda Sharq miniatyuralarining ta’siri kuzatiladi, O‘rta Osiyo san’atiga xos bezaklar, nozik chiziqli ritmlar, dekorativ stilizatsiya namoyon bo‘ladi. Bundan tashqari an’anaviy akademik diapazon o‘rniga rassom ko‘proq to‘yingan soyalardan foydalanadi, kontrastni kuchaytiradi va O‘rta Osiyo an’analariga xos bo‘lgan oltin va ko‘k ranglarni kiritadi. Shu bilan birga libos, ranglar va ramzlarda sharq miniatyuralarining ta’siri seziladi. Asarlar texnikasida bo‘yashning erkinroq usuli, pastellardan foydalanish, yumshoq rang o‘tishlari kuzatiladi. Dastlabki portretlar tashqi monumentalligi bilan ajralib tursa, endi rassom qahramonning ichki dunyosini, uning kechinmalari va fikrlarini yetkazishga intiladi. Bunga misol tariqasida Sharq mutafakkirlari – Alisher Navoiy, Mirzo Ulug‘bek, Bobur, Kamoliddin Behzod portretlari turkumini keltirish mumkin. Uning asarlarida milliy o‘zlik va madaniy meros g‘oyalarini yetkazuvchi falsafiylik mavjud. Sovet davri asarlaridan farqli o‘laroq, bu yerda tasvirlar ramziylik, his-tuyg‘ular va fikrlarning chuqurroq uzatilishi bilan to‘ldirilgan. Shuningdek, u ko‘proq falsafiy sahnalar yozishni boshladi, ularda vaqt, madaniyat va ma’naviy qadriyatlar haqida fikr yuritiladi.

Rassom o‘z manzaralarida o‘zbek zaminining kengligi, ulug‘vorligi va tarixiy teranligiga e’tibor qaratadi. Uning manzaralari ko‘proq emotsional mazmun kasb etib, lirik tus oldi. Bu yondashuvga uning “Zomin manzaralari” triptixi misol bo‘la oladi, unda rassom nafaqat tabiat go‘zalligini, balki inson va ona yurt o‘rtasidagi o‘ziga xos aloqani ham ifodalaydi.

Ikromjonov O‘zbekiston Badiiy akademiyasi akademigi shuningdek, Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti professori sifatida badiiy ta’lim rivojiga katta hissa qo‘shib kelmoqda. Uning shogirdlari an’anani davom ettirib, akademik realizmni milliy badiiy til izlanishlari bilan uyg‘unlashtirmoqda.Shuningdek, uning asarlari xalqaro ko‘rgazmalarda o‘zbek san’atini jahon miqyosida namoyish etib kelmoqda.

Xulosa qilib aytganda, Akmal Ikromjonov XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlaridagi o‘zbek tasviriy san’atining asosiy namoyandalaridan biri bo‘lib, u o‘z ijodini sovet davrida, o‘zbek

san'ati sotsialistik realizm ta'sirida rivojlangan davrda boshlagan. Biroq SSSR parchalanib, 1991-yilda O'zbekiston mustaqillikka erishgach, rassom o'zining ko'plab zamondoshlari qatori rangtasvirda milliy o'zlikni qayta ko'rib chiqish zaruriyatiga duch keldi. Uning asarlari falsafiy mazmunga ega bo'lib, o'zbek madaniyati va tarixi bilan chuqurroq bog'landi.

Ikromjonov zamonaviy o'zbek san'atining yetakchi namoyandalaridan biri. Uning ijodida an'anaviy milliy naqshlar va mumtoz rangtasvir texnikasi uyg'unlashib, O'zbekistonning madaniy o'ziga xosligini aks ettiruvchi barkamol badiiy til yaratgan. Ijodkor asarlarida ona yurti madaniyati va tarixi bilan chuqur bog'liqlik aks etgan. Uning asarlarini o'rganish zamonaviy o'zbek rangtasvirining rivojlanish yo'llarini, uning tarixiy ildizlari bilan bog'liqligini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Rassom ijodi o'zbek san'atida portret janrining evolyutsiyasini ko'rsatadi. Sovet davrining qat'iy akademik realizmidan to mustaqillik davridagi obrazni erkinroq va chuqurroq talqin qilishga keladi. Uning asarlari o'tmish va bugungi kun an'analarini uyg'unlashtirib, milliy rangtasvirga qo'shilgan muhim hissadir.

Akmal Ikromjonov O'zbekistonning yetakchi rassomlaridan biri bo'lib, uning ijodida milliy rangtasvirning bir necha o'n yilliklar davomidagi taraqqiyoti o'z aksini topgan. Akademik realizmdan stilizatsiya qilingan milliy obrazlargacha bo'lgan yo'li san'at o'z ildizlariga sodiq qolgan holda qanday o'zgarishi mumkinligini ko'rsatadi. Uning asarlari nafaqat badiiy qadriyat, balki zamonaviy o'zbek rangtasvirining vizual o'ziga xosligini shakllantiruvchi muhim madaniy hodisadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Axmedova N. Неизведанный путь. Очерки о творчестве художников Узбекистана. АН Республики Узбекистан, Институт искусствознания. . Ташкент: издательство журнала Санъат, 2015-39-41, 111.
2. Хакимов А. Актуальные проблемы современного изобразительного искусства Узбекистана. Научная конференция "Современного изобразительного искусства Узбекистана: традиции и инновации" в рамках Фестиваля изобразительного искусства . АН Республики Узбекистан. Т., 2014
3. Хакимов А. Искусство Узбекистана XXI века // Ландшафт современного искусства Узбекистана, Институт искусствознания. Ташкент: издательство журнала "Sar Tar", 2012-184с.
4. Хакимов А. Новая Узбекская живопись. Т.,2015. 184с
5. Хакимов А. Искусство Узбекистана: история и современность. Т., 2010.
6. Хакимов А. Ўзбекистон санъати. Т., 2001.
7. Хакимов А. Новая узбеккая живопись.Т., 2015. 184с
8. Махмудов Т. Эстетика и духовные ценности. Т., Шарқ..1993. с287
9. Махмудов Т. Эстетика живописи Узбекистана.-Т.,Изд-во лит и искусства, 1983. Ст224